

Обставини справи

Справа стосувалася скарги за матеріальним аспектом статті 2 Конвенції щодо використання жандармом установи виконання покарань сили, що мало наслідком смерть засудженого, який вчинив напад на його колегу в дорозі під час етапування з установи виконання покарань до суду першої інстанції.

Заявниками в цій справі є батьки Н.В. – 23-річного засудженого, який 26 серпня 2014 року був застрелений жандармом М.Г. у відповідь на напад на його колегу М.Р. під час етапування Н.В. до суду.

Того ж дня прокурор розпорядився про проведення термінового розслідування Департаментом внутрішніх справ національної жандармерії (*Inspection générale de la gendarmerie nationale – IGGN*). М.Г. взяли під варту та чотири рази допитували. М.Р. як свідка допитували двічі. За результатами судово-медичної експертизи М.Р., проведеної відразу після події, було встановлено наявність на тілі останньої синців та саден тулуба, рук і ніг, набряку верхньої частини правої щоки й декількох слідів подряпин. На землі було знайдено закривавлений ґудзик.

Розслідування продовжилося у вигляді судового слідства, порушеного прокурором 28 серпня 2014 року за обвинуваченням у вчиненні нападу службовою особою під час виконання її обов'язків, що спричинило смерть потерпілого без умислу в її загоді. Було взято показання декількох свідків, проведено розтин й отримано висновки патологоанатома та балістичної експертизи. За результатами генетичної експертизи було встановлено наявність слідів ДНК Н.В. на табельній (службовій) зброї М.Р. і на кобурі. Слідчий суддя додав до матеріалів судового слідства результати адміністративного розслідування *IGGN* щодо обставин етапування. Згідно із цим розслідуванням порушення застосовних правил встановлено не було, натомість на майбутнє розробили чотири рекомендації.

В остаточній заяві від 24 листопада 2015 року прокурор вимагав припинити провадження щодо М.Г. з підстави того, що він діяв із метою правомірного захисту М.Р.

19 січня 2016 року заступник голови суду, слідчий суддя у справі, вирішив припинити провадження у зв'язку з тим, що М.Г. вистрілив у Н.В. в порядку правомірного захисту іншого. Заступник голови суду встановив, що дії М.Г. були пропорційними та цілком необхідними у відповідь на напад на М.Р. і на безпосередню загрозу її життю, створювану неодноразовими намаганнями Н.В. забрати її заряджену зброю, патронник якої мав набой. Далі заступник голови суду відзначив таке: медичне освідчення М.Р., а також закривавлений ґудзик, знайдений на землі, свідчили про застосоване до неї насильство; кількість та розташування слідів ДНК Н.В. на зброї і кобурі М.Р. демонстрували, що засуджений навмисне схопив зброю; висновки медичних експертиз підтвердили показання М.Г., за якими, окрім усних

попереджень, він намагався іншими засобами вплинути на дії Н.В., використовуючи фізичну силу й кийок.

Батько (другий заявник) скаржився на припинення провадження у справі. Мати (перша заявниця) не скористалася своїм правом на оскарження.

Рішенням від 8 вересня 2016 року Слідчий відділ Апеляційного суду міста Кольмар погодився з рішенням про припинення провадження.

Рішенням від 9 січня 2018 року Касаційний суд відхилив касаційну скаргу другого заявника.

Посилаючись на статтю 2 Конвенції, заявники стверджували, що використання сили, яка мала наслідком смерть Н.В., не було ані крайньою необхідністю, ані пропорційним жодній із цілей, перелічених в пункті 2 статті 2 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зауважив, що з результатів розслідувань було чітко зрозуміло, що під час етапування Н.В. з тюрми (*Strasbourg-Elsau Prison*) до суду першої інстанції (*Colmar tribunal de grande instance*) він напав на М.Р., члена групи супроводу жандармерії, яка сиділа з ним поруч на задньому сидінні автомобіля. Н.В. декілька разів намагався захопити заряджену табельну (службову) зброю, патронник якої мав набой. Відповідно, національні суди розглянули питання того, чи були дії іншого жандарма – М.Г., вчинені на захист його колеги М.Р. від незаконного насильства Н.В., такими, що охоплюються підпунктом (а) пункту 2 статті 2 Конвенції.

ЄСПЛ підкреслив, що показання двох жандармів, керівника етапувальної групи М.Р. та добровольця (*volunteer private*) підтверджувалися висновками балістичної, медичної і генетичної експертиз.

Щодо деталей нападу Н.В. на М.Р. ЄСПЛ зауважив, що окрім закривавленого ґудзика із сорочки М.Р., знайденого на землі, судово-медична експертиза, проведена відразу ж після цього, виявила синці, садна, сліди ударів та подряпин на тілі М.Р. Достовірність її показань, зокрема опису нападу як «лютих ударів» (*an onslaught of blows*), додатково підтверджувалася висновками судового медичного експерта, який, здійснюючи реконструкцію подій, вважав, що її розповідь відповідає первинним висновкам і звіту судово-медичного експерта. ЄСПЛ далі наголосив, що за результатами судово-генетичного аналізу було виявлено декілька слідів ДНК Н.В. на кобурі зброї М.Р. та на різних частинах самої зброї, що свідчило про те, що Н.В. намагався її забрати. Із цього випливало, що слідчий суддя обґрунтовано зробив висновок про умисне захоплення Н.В. зброї М.Р.

Крім того, ЄСПЛ підкреслив висновки розслідувань стосовно того, що перед фатальним пострілом М.Г. декілька разів безуспішно намагався зупинити напад на свою колегу нелетальними засобами, зокрема словесними попередженнями, фізичною силою та

використанням кийка. До того ж Слідчий відділ Апеляційного суду міста Кольмар чітко встановив, що якби М.Г. за таких обставин використав сльозогінний газ, він міг би піддати ризику його розпилення на колегу або на себе, що, найімовірніше, лише б погіршило ситуацію.

ЄСПЛ відзначив, що жандарм М.Г. був вимушений моментально відреагувати на жорстокий і раптовий напад, особливо коли М.Р., будучи рядовим добровольцем у жандармерії, не мала досвіду професійного жандарма.

Ураховуючи складнощі, пов'язані з несенням поліцейської служби в сучасному суспільстві, непередбачуваність поведінки людей та оперативного вибору, який має бути зроблений із точки зору пріоритетів і ресурсів, обсяг позитивного зобов'язання, покладеного на органи влади, має тлумачитися таким чином, аби не покладати на них надмірний тягар.

За обставин цієї справи ЄСПЛ, як і національні суди, рішення яких містили особливо вичерпні обґрунтування, дійшов висновку про те, що М.Г. діяв, керуючись щирим переконанням, що життя М.Р. було в небезпеці, та справді вірив у необхідність застосування сили. Розслідування не поставило під сумнів істинність або щирість цього переконання, що чітко вбачалося з рішень слідчого судді та Слідчого відділу Апеляційного суду міста Кольмар. Рішення М.Г. застосувати свою зброю мало наслідком лише єдиний постріл після того, як словесні попередження та інші спроби припинити напад не мали успіху. ЄСПЛ підкреслив, що наявність загрози жандармам також підтверджувалася балістичною експертизою, з висновками якої погодився Слідчий відділ Апеляційного суду міста Кольмар. Аналіз свідчив, що одного натиску на спусковий гачок було б достатньо для пострілу і що особа в наручниках могла б це зробити без особливих складнощів.

У світлі наведеного, й особливо поведінки Н.В. – його умисного нападу на жандарма М.Р., намагання захопити її заряджену табельну зброю, в той час як М.Г. безуспішно намагався його утримати та взяти під контроль у ситуації, що була особливо небезпечною для обох жандармів, рішення М.Г. застосувати вогнепальну зброю за цих обставин могло вважатися виправданим й абсолютно необхідним «для захисту будь-якої особи від незаконного насильства» в розумінні підпункту (а) пункту 2 статті 2 Конвенції.

Стосовно підготовки та управління етапуванням ЄСПЛ акцентував, що адміністративне розслідування *IGGN* не встановило жодного порушення правил. ЄСПЛ не вбачив нічого, що дало б підстави вважати, що з рекомендацій про покращення майбутніх етапувань *IGGN* було визнано вину чи відповідальність. Зокрема, висновки, зроблені слідчим суддею в його рішенні про припинення від 19 січня 2016 року як щодо етапування з тюрми до суду, так і щодо наданої адміністрацією установи виконання покарань інформації, не демонстрували такого серйозного ризику нападу, який би виправдовував ужиття особливо суворих заходів під час етапування Н.В. Тож ЄСПЛ не міг вважати, що етапування не було підготовлене й здійснене таким чином, аби звести до мінімуму будь-який ризик для життя Н.В. та жандармів.

Тому ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення статті 2 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 2 Конвенції (право на життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 травня 2022 року й набуло статусу остаточного 19 серпня 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.